

De jordlösas rörelses roll för demokratien - är en annan värld möjlig?

Gustav Lundblad
Tord Wessman

Abstract

MST, eller O Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (Rörelsen för Lantarbetare utan Jord), är en av latinamerikas och kanske världens största och mest inflytelserika sociala rörelser. Rörelsen är dessutom verksam i en av världens största politiska, ekonomiska, kulturella och sociala smältdeglar.

I vår uppsats vill vi undersöka, dels vilka metoder som en social rörelse kan tillämpa när det gäller att driva frågor om demokrati framåt. Som teoretiskt ramverk tillämpar vi befintliga teorier i kombination med egna begrepp. För att kunna svara på frågeställning har vi genom en bred empirisk bas försökt åskådliggöra den kontext i vilken MST arbetar och utifrån denna information dragit våra slutsatser.

Nyckelord: sociala rörelser, Brasilien, MST, demokrati, gräsrotsrörelser

1. Inledning	5
1.1.Syfte och frågeställning.....	5
1.2.Metod.....	5
1.3.Material.....	7
1.4.Disposition.....	7
2. Teori.....	8
2.1.Operationaliseringar.....	8
2.1.1.Sociala rörelser.....	8
2.1.2.Semidemokrati och konsolidering i Latinamerika.....	9
2.2.Demokratiindikatorer.....	10
2.2.1.De demokratiska mekanismerna.....	10
2.2.2.Demokratisk anda.....	11
2.2.3.Social utjämning.....	12
2.3.Möjligheter att påverka.....	12
2.3.1.Indirekt påverkan.....	12
2.3.2.Direkt påverkan.....	14
2.4.Sammanfattning.....	14
3. Brasilien och MST.....	15
3.1.Brasilien innan 1985.....	15
3.2.Det demokratiska Brasilien.....	16
3.3.Kampen om jorden.....	17
3.4.MST växer fram.....	18
3.4.1.MST grundas.....	18
3.4.2.Lagen om jordreform.....	20
3.5.Hur MST fungerar.....	21
3.5.1.MST:s utveckling.....	21
3.5.2.MST:s syfte.....	21
3.5.3.MST:s organisation.....	22
3.5.4.Landockupationen.....	22
3.5.5.Utbildning.....	23
3.6.Problem.....	23
4. Analys.....	25
4.1.Direkt påverkan.....	25
4.2.Indirekt påverkan.....	25
4.2.1.Social situation.....	25
4.2.2.Utbildning.....	26
4.2.3.Opinionsbildning/Policy-making.....	27
4.2.4.Demokratisk fostran.....	27
4.2.5.Negativ demokratipåverkan.....	28
5.Slutsatser.....	31
5.1.Avslutning.....	31
5.2.Förslag till framtida forskning.....	32

6.Källförteckning.....	33
6.1.Litteratur/Journaler.....	33
6.2.Internetkällor:.....	35

1. Inledning

“Brazil has no people.” Det sade den franske anatomisten Louis Couty 1880 då han bodde i Rio de Janeiro. Han syftade på hur det brasilianska samhället dominerades av ett litet fåtal, en feodal maktelit vars släkter stött för den ekonomiska makten under i princip hela den tid som gått sedan landet koloniserades av portugiserna på 1500-talet. 125 år senare är Brasilien en demokrati och världens tionde största ekonomi. Trots det lever samma maktmönster kvar. Denna uppsats behandlar de jordlösa böndernas rörelse, Movimento Sem Terra (MST), som står för en utmaning till den rådande ordningen. Ofta har man blivit utsatta för dödligt våld och samhällets svar har varit tystnad. Hur kan en social rörelse påverka demokratin i denna typ av kontext? Det ska undersökas i denna uppsats.

1.1.Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka sociala rörelsernas möjlighet att förstärka demokratin i semidemokratiska kontexter. Vi gör det genom att studera fallet MST, som agerar i en typisk semidemokratisk latinamerikansk kontext. De problem som Brasilien brottas med är i stort sett generella för hela Latinamerika. I den mån vår studie har en generaliserande ambition, så gör våra resultat främst sig gällande i en latinamerikansk kontext, även om vi hoppas att de skall ge en bringa större förståelse om sociala rörelser i allmänhet och de jordlösas rörelse i synnerhet. Vår frågeställning är:

- Vilka funktioner har sociala rörelser som kan leda till en förstärkning av demokratin?

1.2.Metod

Vi har valt att utforma undersökningen som en fallstudie, där MST är vårt empiriska analysobjekt, men vi hämtar vårt teoretiska ramverk från mer allmängiltig forskning kring sociala rörelser och demokrati.

Vår frågeställning, ”Vilka funktioner har sociala rörelser som kan leda till en förstärkning av demokratin?”, är ett fall av den mer abstrakta frågeställningen ”Hur kan demokrati konsolideras?”. Vår fallstudie studerar, för att ge möjlighet att generalisera, ett kritiskt fall (crucial case), MST., under

ogynnsamma omständigheter (least likely-case)¹. MST är ett fall av en social rörelse i en typisk latinamerikansk semidemokratisk kontext, präglad av klasskillnader och korruption. Vår studie vilar på antagandet att det i en latinamerikansk semidemokrati under konsolidering som Brasilien bör råda dåliga förutsättningar för en social rörelse att verka demokratifrämjande. Om det visar sig att MST innehar funktioner som stärker demokratin i Brasilien, anser vi att vi kan dra vissa generaliserande slutsatser för sociala rörelser som verkar i mer demokratiska kontexter. Valet av att göra en en-fallstudie medför naturligtvis vissa komplikationer. Avsaknaden av komparationsobjekt gör att möjligheterna för generalisering blir avsevärt mindre än om vi gjort en komparativ studie². Dessutom krävs det att vår teori är mycket väl genomarbetad, då mätfel får stora konsekvenser för en-fallstudier³. Det är ju också så att en vetenskaplig undersöknings resultat i allra högsta grad är avhängig dess teori⁴. Vi vill dock inte övervärdera betydelsen av generaliseringspotentialen, det är kanske så som Flyvbjerg (1991) säger i Lundquists *Det Vetenskapliga Studiet av Politik* (1993), att:

”formel generalisering er overvurderet som kilde til videnskabelig udvikling, hvorimod ’det gode eksemplets magt’ er undervurderet”⁵

I den utsträckning vi initierar arbetet med att formulera de kausala mekanismer som representerar förhållandet mellan demokrati och sociala rörelser s möjligheter till påverkan, kan vår uppsats anses ha en teoriutvecklande karaktär. De beroende variablerna representeras då av de faktorer som kan anses påvisa demokrati och de olika möjligheter sociala rörelser har att agera bildar uppsättningen oberoende variabler. Detta beskrivs av Esaiasson m.fl. (2004) som ett utvecklande av kausala mekanismer⁶. Således kommer vårt arbete i detta avseende först lägga fram ett antal hypoteser deducerade ur konventionell teoribildning som vi genom fallet MST sedan prövar empiriskt⁷. Avsikten med den här uppsatsen är inte att undersöka graden av demokrati i Brasilien, utan i stället peka på olika faktorer som kan hämma eller förstärka den. Eftersom vi valt att fokusera på flertalet demokratipåverkande variabler, kan undersökningen tendera att bli övergripande till sin karaktär. Då vår ambition har varit att få ett så stort helhetsintryck som möjligt, har vi således valt att inte enbart studera en enskild demokratipåverkande funktion. MST är en enormt stor och komplex rörelse. Att reservationslöst försöka beskriva rörelsen i detalj vore om än ej omöjligt, så enormt tidskrävande och förmodligen i praktiken irrelevant, då rörelsen ständigt förändras och förnyas. Brasilien är ett mycket stort land och i väldigt få avseenden homogent. Det vi hoppas åstadkomma är en generaliserad bild och därmed i grova drag beskriva rörelsen. De slutsatser vi kommer att dra kommer då ingalunda att vara applicerbara på varje enskilt

¹ Gustavsson, Jakob, *Föreläsning STV102*, 2005-01-26, Lund.

² Esaiasson, Peter, et al (2004) *Metodpraktikan*, sidan 120

³ Gustavsson, Jakob, *Föreläsning STV002*, 2005-01-26, Lund

⁴ Lundquist, Lennart (1993) *Det vetenskapliga studiet av politik*, sidan 113

⁵ Lundquist, Lennart (1993) *Det vetenskapliga studiet av politik*, sidan 105

⁶ Esaiasson, Peter, et al (2004) *Metodpraktikan*, sidan 122

⁷ Bjereld, Ulf, et al (2002) *Varför vetenskap*, sidan 88

fall.

1.3. Material

Vi kommer främst att arbeta med sekundärmaterial i form av böcker, artiklar, och tidigare forskningsrapporter. På grund av frågeställningens bredd har materialutbudet visat sig vara mycket omfattande, vilket har lett till att vi tvingats begränsa oss, inte bara vad det gäller material, utan även vår teoretiska infallsvinkel, då vi annars skulle bli för breda och tunna inom arbetets ramar. Vår ambition har varit att framställa en så politiskt neutral bild av frågeställning, vilket har spelat stor roll vid valet av källor, men då en ansenlig del av vår empiriska bas härstammar från analysobjekten själva, eller personer aktivt engagerade till stöd för dem, hotas inte bara objektiviteten, utan också reliabiliteten. För att motverka det senare, har vi känt oss tvingade att anta en övervägande en teoretisk ansats.

1.4. Disposition

Vi kommer nu först att teoretisera kring sociala rörelser och visa dess direkta och indirekta möjligheter att påverka demokratin (Kapitel 2). Därefter talar vi om Brasilien och dess sociala utveckling och relaterar detta till MST:s framväxt. MST:s grundläggande funktioner presenteras (Kapitel 3). Därefter analyserar vi MST:s demokratipåverkande funktioner (Kapitel 4) innan vi avslutar uppsatsen med att sammanfatta vad vi kommit fram till under denna undersöknings gång (Kapitel 5).

2. Teori

Det existerar inga övergripande teorier vid generaliserande förklaringar av sociala rörelser. Än mindre råder det konsensus kring någon övergripande teoribildning om demokrati och demokratisering. Det finns dock mycket forskningsmaterial och annan litteratur att tillgå, särskilt om det senare. För att kunna besvara vår primära frågeställning ”Vilka funktioner har sociala rörelser som kan leda till en förstärkning av demokratin?” utkristalliserar vi i detta avsnitt sociala rörelsers *direkta* och *indirekta* möjligheter till påverkan. Denna distinktion görs, inte bara för att vi anser att den är ett bra verktyg för att beskriva demokrati, utan också för att den väl speglar de kanaler som en utomparlamentarisk rörelse arbetar genom för att påverka politiken.

2.1. Operationaliseringar

2.1.1. Sociala rörelser

Det finns ingen allmängiltig definition av vad en social rörelse egentligen är, begreppet är mycket omtvistat. Den definition vi valt att använda oss av är Pickvance (1999). Han skriver att en social rörelse är en socialt sammanknuten organisation vars idéer och krav utmanar rådande teoretiska och praktiska sociala maktordningar. Den sociala rörelsen använder sig av vissa icke-institutionaliserade metoder och antar inte formen av ett politiskt parti⁸. Della Porta och Diani (1999) hävdar att det finns fyra aspekter av begreppet social rörelse. För det första är sociala rörelser nätverk för informell interaktion mellan olika grupper, individer och organisationer i samhället. Dessa nätverk är baserade på delade övertygelser hos dess medlemmar och en solidaritet som dessa känner för varandra. Aktörerna i sin tur arbetar efter sina övertygelser kollektivt för sociala förändringar på såväl system- som icke-systemnivå genom alternativa metoder, som exempelvis publika protester⁹. Tilly (2003) talar om sociala rörelser som en beständig utmaning mot makthavare i ett samhälle, i form av manifestationer av en grupp i samhällets värdighet, enhetlighet, antal och engagemang¹⁰. Han säger också att sociala rörelser

”at a minimum [...] involve continuous interaction between challengers and powerholders.”¹¹

Sociala rörelser anses representera ett nytt paradigm som fungerar som en helt ny approach till den konventionella politiska kulturen. De är ofta beskrivna

⁸ Pickvance, Christopher G. (1999) *Democratisation and the decline of social movements: The effects of regime change on collective action in Eastern Europe, Southern Europe and Latin America*, SOCIOLOGY, vol. 33, nr. 2, sidan 354.

⁹ Della Porta, Donatella et al (1999): *Social Movements: an introduction*, sidan 14ff

¹⁰ Ibarra, Pedro (red.) (2003) *Social movements and democracy*, sidan 23

¹¹ Ibarra, Pedro (red.) (2003) *Social movements and democracy*, sidan 23

som autonoma rörelser, separerade från staten och med syfte att motverka den hegemoni som uppstår kring och på grund av andra mäktiga institutioner, som exempelvis multinationella företag¹². En fälla som en social rörelse lätt kan hamna i är paradoxalt nog att när den blir allt för inflytelserik och därmed allt för integrerad i den politiska sfären riskerar att förlora kontakten med sin bas.

2.1.2. Semidemokrati och konsolidering i Latinamerika

Att teoretisera begreppet semidemokrati kan uppfattas som krångligt då det rör sig om en tämligen diffus term. Det vi avser är stater som ”fastnat” någonstans i konsolideringsprocessen och som kännetecknas av hög korruption och låg legitimitet för dess regimer. Med konsolidering avser vi här den process som fördjupar och stabiliserar demokratin i en post-auktoritär stat¹³. Grugel (2002) menar att chansen för en stat att konsolidera demokratin är störst i de fall där

”Favourable international circumstances are allied with state capacity and a growing vocal and effective civil society¹⁴”

Han menar att konsolideringsprocessen har större möjligheter att fullbordas i länder där det finns en organiserad, stark, arbetarklass eller liknande, som aktivt arbetar för demokrati.

Efter den senaste demokratiseringsvågen i Latinamerika har de nya, representativa, semidemokratierna varit hyfsat stabila. I princip samtliga länder ligger idag inom intervallet 2-4 på Freedom House skala¹⁵. De kännetecknas dock också av hög grad av korruption¹⁶. Grugel hävdar också att den organiserade arbetarklassen, deltidsarbetare, människor i kåkstäder, fattiga, i synnerhet fattiga kvinnor, har väldigt små möjligheter att nå politiskt inflytande. Införandet av de nya demokratierna har dessutom gått hand i hand med fördjupning av fattigdom, ekonomisk marginalisering och ökad internationell dependens¹⁷. Grugel kallar den latinamerikanska demokratin för ”nyliberal demokrati”:

”Democracy is also constrained by the processes of economic liberallization and market-led global integration, which, by the beginning of the 1990s, were hegemonic in the region, The result is neo-.liberal democracy (Grugel 1998) in which ‘utopian’ debates about democracy and development that fuelled politics in the 1960s and 1970s are now largely seen as irrelevant.”¹⁸

¹² Ellner, Steve (1994) *Two conceptual approaches to Latin American social movements from the perspective of activists...*, Studies in Comparative International Development, vol. 29, nr. 3, sidan 70-81.

¹³ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 36

¹⁴ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 37

¹⁵ Freedom House

¹⁶ Corruption Perceptions Index

¹⁷ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 170

¹⁸ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 170

2.2. Demokratiindikatorer

Vi har inga som helst ambitioner att utkristallisera ramarna för vad begreppet *demokrati* innebär. I stället har vi valt att fokusera på statens förhållande till demokrati och begrepp i nära anknytning till demokratiseringsprocessen. Med en demokratiseringsprocess avses en bred transformation av samhället över en tidsperiod som åstadkommer förändringar bortom den fundamentala och formella definitionen av demokrati som garanterar civila rättigheter genom en konstitution¹⁹.

Demokrati kan ses som ett spektrum med en ouppnåelig men eftersträvansvärd utopi. Att mäta nivån av demokrati på ett praktiskt, allegoriskt godtagbart sätt är omöjligt, men för att kunna svara på frågeställningen tvingas vi till att på ett generaliserande sätt försöka kristallisera ut faktorer som indikerar på antingen demokrati eller den process som kan antas leda till demokrati.

2.2.1. De demokratiska mekanismerna

Ett fundamentalt krav som är reellt även ur en minimalistisk demokratisyn²⁰ för att ett land skall uppnå demokratisk status är att de grundläggande demokratiska institutionerna fungerar, men för att en demokrati skall kunnas anses vara konsoliderad krävs det att även de icke-valbara statliga institutionerna reformeras²¹. Att reformera polis- och rättsväsendet är fundamentalt viktigt när det gäller att stärka demokratin då dessa är av speciell vikt då det gäller att upprätthålla statens legitimitet gentemot befolkningen²². I Latinamerika i allmänhet och Brasilien i synnerhet har det visat sig att just dessa delar av statsapparaten har varit de svåraste att reformera. Exempelvis dödades 1349 bönder i jordbetingade konflikter i Brasilien mellan 1985 och 2003. Endast 76 av fallen kom upp i domstol, och bara 64 av förövarna dömdes av juryn²³. Ett fungerande rättsväsende måste förhålla sig neutralt till medborgare och stat i det avseendet att dess ageranden inte får påverkas av politiska, ekonomiska, sociala eller personliga påtryckningar.

Genom åren har många hävdade att lite korruption i en demokrati inte behöver vara fel eftersom det fungerar som lite av ett smörjmedel i den tunga byråkratin och minskar transaktionskostnader²⁴. Warren (2004) menar dock att de flesta av dagens korruptionsforskare inte kan skriva under på detta och pekar på att

¹⁹ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 3-7

²⁰ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 69ff

²¹ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 76

²² Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 77

²³ Siffror enligt CPT, den Katolska Organisationen för Landfrågor

²⁴ Warren, Mark E. (2004) *What does corruption mean in a democracy?*, American Journal of Political Science, vol. 48, nr. 2, sidan 1

”Corruption [...] breaks the links between collective decision making and people’s powers to influence collective decisions through speaking and voting, the very link that defines democracy”²⁵

Han säger också att korruption underminerar den demokratiska kulturen och det civila samhället genom att hörnstenar som förtroende och socialt kapital urholkas. Den offentliga verksamheten övergår från att vara till för allmännyttan till ett instrument för att tillskansa sig privata förmåner²⁶.

Patrimonialism eller *patron-klient-nätverk* som det ofta också kallas är en benämning på en särskild form av korruption som i regel är nedärvd från ett tidigare auktoritärt förflutet. I dagsläget innebär det ofta ett mer eller mindre implicit hierarkiskt förhållande utanför den offentliga maktstrukturen. Tjänster och resurser som ofta härstammar från tidigare mer explicita nätverk kan ha olika stor betydelse vid skapandet av såväl policy som direkt politiskt inflytande. Dess kulturella mönster kan ofta vara väldigt svårbrutna, då de i regel sträcker sig över stora delar av samhällsstrukturen och över ras- och klassgränser.

2.2.2. Demokratisk anda

Det har länge ansetts att det i praktiken enda fundamentala kravet för en lyckad demokratisering är upprättandet av de demokratiska institutionerna. Ett problem som föreligger inte bara när det gäller själva implementeringen av de demokratiska elementen i statsapparaten, utan även efter dess fullbordande, kan vara avsaknaden av en *demokratisk politisk kultur* bland befolkning och beslutsfattare²⁷. Med detta menas inte bara de implicita incitament som får människor att exempelvis värdera sin röst i samhällsdebatten, utan även den moral som generellt sett tolkas som positiva och värdefulla i och för ett livskraftigt samhälle – kanaler och medlande strukturer med vars hjälp politiskt deltagande mobiliseras²⁸. Vidare anses den demokratiska fostran förse samhället med kanaler för utvecklandet av förtroende och insikt om att tjänster blir återgäldade, mallar för samarbete och tydlig insikt i effekterna av egoistiskt och opportunistiskt handlande²⁹. Exakt vilka adjektiv dessa kan anses motsvara varierar något mellan individualistiska och kollektivistiska politiska skolor, vilket gör det i praktiken omöjligt att ge en fullständigt utkristalliserad bild av dess innebörd. Det närmsta ett konsensus som kan anses vara globalt för de *demokratiska värderingarna* skulle kunna vara FN:s deklaration om de mänskliga

²⁵ Warren, Mark E. (2004) *What does corruption mean in a democracy?*, American Journal of Political Science, vol. 48, nr. 2, sidan 1

²⁶ Warren, Mark E. (2004) *What does corruption mean in a democracy?*, American Journal of Political Science, vol. 48, nr. 2, sidan 1

²⁷ Grugel, Jean (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, sidan 76

²⁸ Edwards, Michael (2004) *Civil Society*, sidan 75

²⁹ Edwards, Michael (2004) *Civil Society*, sidan 76

rättigheterna eller John Stewart Mills tankar om demokratin som en skola för *demokratisk fostran*. Teorier om processen kring demokratisk fostran är ofta hämtade ur en direktdemokratisk syn på demokrati. Ett politiskt deltagande skulle enligt dessa, där Carol Pateman är en av de främsta teoretikerna, vara självupprätthållande. Offentlig politisk interaktion medborgare emellan skulle generera en mer allmänt reflekterande attityd, då individer antas lära sig att anpassa sina ambitioner och önskemål till andras³⁰. Pateman och Mill förespråkar starkt deltagande på lokal nivå för att ge det nationella deltagandet de förutsättningar som krävs för att det skall vara meningsfullt. Generellt sett kan den demokratiska fostran sägas motsvara de mekanismer som på ett individuellt plan agerar som incitament för människor att samarbeta.

2.2.3.Social utjämning

Fattigdom är ett implicit hot mot demokratin, då ekonomiskt marginaliserade människor ofta hamnar utanför aktivt politiskt deltagande. En social rörelse som skapar förutsättningar för dessa grupper, samtidigt som den kan ombesörja utbildning och politisk motivering, kan ha de demokratiskt fostrande egenskaper som konsoliderar demokrati och gör de demokratiska värderingarna allmängiltiga, både inom rörelsen och i dess periferi³¹. Genom att inte tvingas använda all sin tid för att överleva ges en människa möjlighet att fokusera på bredare frågor såsom politiska, sociala och ekonomiska.

Många länder i allmänhet och de latinamerikanska länderna i synnerhet präglas starkt av en s.k. macho-kultur, där kvinnans roll ofta reduceras och där de i allmänhet ses som inkompetenta till intellektuella och politiska uppdrag.

Utbildning och alfabetisering ger möjlighet kulturell förståelse och öppenhet, vilket kan anses stärka de demokratiska värderingarna i ett samhälle. Utan formell utbildning blir människor möjligheter att förändra sin sociala situation kraftigt begränsade. Dåligt utbildade människor hamnar oftast på lågbetalda, instabila, positioner i arbetslivet med få eller inga utsikter för vad Kreisi (2003) kallar för *occupational mobility*³².

2.3.Möjligheter att påverka

Sociala rörelser kan påverka demokratin på flera olika sätt. Dock vilar vår hypotes på antagandet att en social rörelses möjligheter att påverka genom parlamentaristiska kanaler är begränsade, vilket kommer att förklaras nedan.

³⁰ Gilljam, Mikael och Hermansson, Jörgen (red.) (2003) *Demokratis mekanismer*, sidan 129

³¹ Ibarra, Pedro (red.) (2003) *Social movements and democracy* 27

³² Ibarra, Pedro (red.) (2003) *Social movements and democracy* 197

2.3.1. Indirekt påverkan

Sociala rörelser främsta verktyg för att påverka den demokratiska utvecklingen är genom att påverka regimen offentliga politiska policy. De möjliggör skapandet av nya kanaler för politiskt inflytande vars legitimitet inte är baserad på den representativa demokratis principer³³: Della Porta och Diani (2003) åskådliggör detta:

“Whereas representative democracy foresees the creation of a specialized body of representatives, direct democracy puts for continual turnover. Representative democracy is based on formal equality; direct democracy is participatory, the right to decide being recognized only to those who demonstrate their commitment to the public cause. While representative democracy is often bureaucratic, with decision making concentrated at the top, direct democracy is decentralized and emphasizes that decisions should be taken as near as possible to ordinary people’s lives.³⁴”

En röst i ett val är tänkt att representera en hel mandatperiod för eller mot en kandidat, vars politiska ställning oftast är väldigt komplex kan en social rörelse agera under en lång tidsperiod och för en enskild sakfråga. McAddam, Tarrow och Tilly (2003) hävdar dock att distinktionen mellan institutionaliserad och icke-institutionaliserad politik är väldigt vag och att sociala rörelser ageranden snarare kan ses som ett komplement till konventionell politisk policy³⁵.

Exempel på ovan nämnda nya kanaler för politiskt inflytande är så kallade expertkommissioner, som ofta behandlar frågor som kommit upp på dagordningen tack vare protester från exempelvis sociala rörelser. Sociala rörelser är ofta representerade i sådana expertkommissioner, vanligtvis som observatörer³⁶. Andra nya arenor öppnas genom skapandet av konsulterande institutioner som behandlar frågor som förts upp till ytan av sociala rörelser. En typ av sådana statliga myndigheter som arbetar för jämställdhet i samhället, som svenska JämO.

”For instance, under-secretariat on women’s issues, commissions on family problems, women’s advisory boards, equal opportunities committee were set up in most democratic countries.³⁷”

Institutioner som dessa har ofta omfattande kontakter med sociala rörelser som verkar för jämställdhet i samhället, och genom både formella och informella kanaler får sociala rörelser möjligheter att påverka politik och resursfördelning. Att sociala rörelser får inflytande på detta sätt är dock inte enbart positivt, utan kan användas av makthavare för att “tysta” ner

³³ Della Porta, Donatella et al (1999): *Social Movements: an introduction*, sidan 239

³⁴ Ibarra, Pedro (red.) (2003) *Social movements and democracy*, sidan 113

³⁵ Goldstone, Jack A. 2004: *More social movements or fewer? Beyond political opportunity structures to relational fields*, *Theory and Society*, vol. 33, sidan 333–365.

³⁶ Della Porta, Donatella et al (1999): *Social Movements: an introduction*, sidan 239

³⁷ Della Porta, Donatella et al (1999): *Social Movements: an introduction*, sidan 239

aktivisterna. Man ger dem exempelvis en roll som observatör enbart för att de inte ska kunna kräva positioner med mer makt.

2.3.2. Direkt påverkan

En social rörelse har begränsade möjligheter att påverka det demokratiska etablissemanget. En social rörelse som blir allt för parlamentariskt influerad och därmed byråkratisk riskerar att förlora sin status som social rörelse. En rörelse som agerar politiskt, men utomparlamentariskt har en möjlighet att påverka utgången av ett val genom att exempelvis stötta en kandidat. Rörelser har också, främst genom att statsapparaten praktiserar offentlig en policy som den hjälpt till att skapa, möjlighet att påverka statens och byråkratins struktur. Exempel på detta är när sociala rörelsers påtryckningar tvingar statsmakten till praktiska reformer av exempelvis rätts- eller polisväsende.

2.4. Sammanfattning

Genom ovanstående teoretiska grund ämnar vi utföra undersökningens empiri. De mest centrala begreppen har utkristalliserats och vi har visat på de möjligheter en social rörelse som MST har att påverka demokratin. Dessutom har vi presenterat de sätt med vilka vi kan mäta de direkta och indirekta sätt på vilka en social rörelse kan utöva demokratipåverkan, samt olika indikatorer på demokrati.

3. Brasilien och MST

I detta kapitel beskriver vi hur maktmönstren i det Brasilianska samhället växt fram under århundradena och relaterar därefter detta till MST:s uppkomst. Därefter diskuterar vi MST:s grundläggande funktioner, organisation och tillvägagångssätt.

3.1. Brasilien innan 1985

Då Brasilien koloniserades av portugiserna på 1500-talet beboddes området av 1-5 miljoner indianer som levde i små, nomadiska, stammar. Jordägarna förslavade stora delar av ursprungsbefolkningen och satte dessa i arbete i främst sockerplantager. 1531 började man även importera slavar från Afrika. Makten i det koloniala Brasilien låg hos ett fåtal storgodsägare som tjänade enorma summor på export av exempelvis socker och guld. Vanligt folk fick ingen del av rikedomarna. Som vi kommer att se lever dessa maktmönster vidare än idag - den ekonomiska makten i Brasilien ligger hos ett fåtal, samtidigt som den stora massan lever i fattigdom – hela 1/3 av befolkningen befinner sig under fattigdomsgränsen. I en militärkupp 1889 störtades kejsaren Peter II av Deodoro da Fonseca som utnämnde sig till president. På pappret var den nya republiken en demokrati – i verkligheten utnyttjades rösträtten (som gavs till alla utom hemlösa, värnpliktiga och analfabeter) bara av ett mycket litet fåtal av befolkning och förekomsten av patrimonialism i samband med valen var omfattande. Makten låg fortfarande helt i plantageägarnas händer. I oron som uppstod i samband med börskraschen i New York 1929 dök officeren Gerúlio Vargas, som i en militärkupp 1930 tog makten, upp. Vargas var populär i de lägre samhällslagren och hade i valrörelsen 1929 attackerat Brasiliens feodala maktstrukturer och den omfattande korrruptionen. Regimen förde en populistisk, korporativistisk politik med inspiration från den fascistiska våg som sköljde över Europa. Vargas satt som president från och till fram till och med sitt självmord 1954, då Brasilien övergick till ett demokratiskt styre.

Under 50-talet växte en bonderörelse vid namn Ligas Camponesas fram i delstaten Pernambuco³⁸. Många bönder tvingades utföra stora mängder gratisarbete hos sina jordägare, och man krävde ett slut på detta³⁹. Jordägarna började beväpna sig och gick till våldsamt angrepp mot bönderna. Egendomslösa som krävde jordreform började ockupera obrukad jord, och kaoset på landsbygden växte. Missnöjet med detta och den kommunistvänlige presidenten Goulart växte hos militären och eliten, speciellt med den

³⁸ Kjörling, Lennart (2004), *Så länge det finns hunger: De jordlösa rörelse i Brasilien*, sidan 28.

³⁹ Kjörling, Lennart (2004), *Så länge det finns hunger: De jordlösa rörelse i Brasilien*, sidan 28.

kubanska revolutionen i färskt minne, och våren 1964 genomfördes en USA-stödd militärkupp. General Castelo Branco blev president.

3.2. Det demokratiska Brasilien

Militärregimen satt kvar i över 20 år, presidentval hölls 1985 efter stora folkprotester mot regimen pga. landets dåliga ekonomi. I början av diktaturtiden lyckades regimen stoppa inflationen och den ekonomiska tillväxten var god. Samtidigt ökade dock inkomstskillnaderna enormt, och en ekonomisk kris som initierades av oljeprischocken i slutet av 70-talet gjorde att regimen legitimitet underminerades. Inflationen accelererade - 1984 uppgick den till 223%. Efter flera år av massprotester och strejker tvingades regimen utlysa presidentval. 1985 hölls så på nytt presidentval i Brasilien, via elektorerna, och till presidentposten valdes den populära f.d. Vargasministern Tancredo Neves. Denne avled dock strax efter valet och istället blev det en medlem ur militärregimens parti, vicepresidenten José Sarney som fick presidentposten. 1989 efterträddes Sarney av Fernando Collor de Mello, som blev Brasiliens första direkt folkvalda president. Denne hade i presidentvalet besegrat vänsterkandidaten Luís Inácio Lula da Silva. I valrörelsen lovade han hårdare tag mot korruptionen, något ironiskt då hans tid vid makten blev kort - 1992 tvingades han, efter misstroendevotum, avgå sedan han avslöjats som delaktig i en korruptionsskandal i samband med valet. Visade detta på en svaghet eller styrka i den nya brasilianska demokratin? Å ena sidan var ju det faktum att presidenten tvingades avgå pga. korruption en indikator på hur korrupt det brasilianska samhället var – å andra sidan tvingades han ju faktiskt avgå pga. sin korruption. Collor de Mellos misslyckade försök att tackla inflationen – genom att konfiskera befolkningens besparingar, något som drabbade de fattiga, hade tidigare gjort honom impopulär. Vicepresidenten Itamar Franco tog över, men inflationen fortsatte att accelerera t.o.m. 1994 då finansministern Fernando Henrique Cardoso lanserade sin Plano Real. Socialdemokraten Cardoso blev som en följd av detta 1994 vald till president, och hans politik var, åtminstone till en början, gynnsam för Brasiliens fattiga. Valet av Cardoso kan sägas ha varit demokratiskt gynnsamt för Brasilien, sociologen Cardoso var känd som en politiker med klara demokratiska värderingar tillskillnad från flera av hans efterträdare. Som president tvingades han dock lita till stödet från högerpartier i kongressen och trots påtryckningar blev det ingen jordreform. Cardoso blev omvald 1998 och satt av två fulla presidentperioder innan det ur demokratisk synpunkt succébetonade valet 2002. Här lyckades Lula, med tre raka förluster i andra valomgången i bagaget, något överraskande besegra José Serra. Maktskiftet gick, trots många belackare som tvivlade på den brasilianska demokratins styrka och att en vänsterkandidat överhuvudtaget skulle kunna vinna ett val, utan problem, och valet 2002 var överlag det renaste i landets historia. Införandet av elektronisk röstning i hela landet gjorde att antalet ogiltiga röster sjönk dramatiskt från 1998, liksom antalet blankröster. Totalt sett röstade 75% av brasilianerna giltigt 2002, mot 64% 1998. Demokrati handlar emellertid inte bara om val, och Brasiliens

klasskillnader är bland de allra högsta i världen, Bethell (2002), säger:

“Can democracy be healthy, can it properly function, can it even survive in the long run, when, as in Brazil, a third of the population (some would put it much higher) live in conditions of extreme poverty, ignorance and ill healthy and are treated at best as second class citizens.”⁴⁰

Trots att Brasilien är världens nionde största ekonomi har man alltså några av världens största klasskillnader. Inkomstdistributionen är ofantligt snedvriden – den rikaste procenten står för 48,5% av befolkningens totala inkomster. Klyftan mellan den rika eliten och majoriteten av befolkningen är också på ett socialt plan mycket stor – och har alltid så varit, feodala maktmönster går igen idag. Det har konstaterats att de främsta stötestenarna mot den brasilianska demokratin är patrimonialism, hierarki och fattigdom⁴¹. Lulas valseger 2002 gav dock Brasiliens fattiga stort hopp om långtgående sociala reformer, men Lula lider av samma problem som Cardoso – det egna partiet är inte tillräckligt stort i kongressen. Lula tvingas lita till flera högerpartiers stöd och därför har de som hoppades på stora omvälvningar i det brasilianska samhället med en vänsterpresident tvingats inse att inte mycket har hänt sedan 2002. Dessutom har Lula, som gick till val med en anti-korruptionsagenda, haft stora legitimitetsproblem på sistone pga. avslöjanden om korruption i de egna leden, i arbetarpartiet PT.

Lulas löften om sociala reformer har än så länge, enligt kritiker, visat sig vara tomma. Han lovade exempelvis MST att 430000 jordlösa skulle fått bosätta sig innan slutet av hans presidentperiod – hittills har 60000 gagnats av jordreform - hälften så många som under Cardoso och t.o.m. färre än de som fick ta del av jord under Collor de Mello⁴². Detta kan sägas belysa ett av de större problemen i den unga brasilianska demokratin – avsaknaden av partipolitisk stabilitet – partibyten är väldigt vanliga och eftersom inget parti är särskilt stort tvingas alla presidenter lita till stöd av en brokig skara partier, vilket gör att möjligheterna att förändra politiken i landet är små. Säkert är det delvis därför Lulas utlovade reformer hittills uteblivit.

3.3.Kampen om jorden

Kampen om jord har varit ständigt närvarande tema i Brasiliens historia som inte bara representerar kampen för social och ekonomisk jämlikhet, utan även en strävan efter upprättelse på ett sätt som kan vara svårt att förstå för många. Den kan sägas ta sin början under 1600-talet, då förrymda slavar samlades i avlägsna landsdelar och bildade samhällen, fristäder skyddade från den portugisiska överhetens förtryck, som kom att kallas för Qulimbos (”gömnda”), om vilka kunskaperna är ytterst begränsade. Dessa fristäder var

⁴⁰ Kinzo, Maria D’Alva et al (red.) (2003) *Brazil since 1985: Economy, polity and society*, sidan 33

⁴¹ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 317

⁴² Petras, James (2005) *Whatever Happened to Lula?*, Canadian Dimension.

ett hot mot den slavdominerade ekonomin och dess försök till alternativa samhällsstrukturer slogs ned av den portugisiska kronan⁴³. Under 50-talet började även den tidigare förhärskande synen på landfördelning bland Brasiliens industriella och politiska toppskick att förändras. De stora improduktiva latifundiornas (storgodsens) existens hotade den industriella utvecklingen som krävde tillgång till billig mat för industriarbetarna i storstäderna⁴⁴. Ambitionerna bakom denna kapitalistiska logik som stod i beredskap att genomföras eroderades dock ut efter militärkuppen 1964. Samtidigt bildade missnöjda och ekonomiskt utnyttjade arbetare de första sammanslutningarna för att förbättra sin situation. Dessa kom att kallas Ligas Camponessas (Bondeligan) och deras uttalade mål var att tvinga fram en landfördelningsreform ”med lag eller styrka”⁴⁵. Dess organisation kan liknas vid ett fackförbund och de växte i antal och styrka under 50-talet och i början av 60-talet, då de översteg 2000 i antal. Men även om den påbörjade utvecklingen stagnerade när militären tagit makten, så kom LC att agera som en stor inspirationskälla för de organisationer som kom att följa deras fotspår. Rörelserna tillintetgjordes med våld och infiltration av militärregimen och många av de områden som vid tidpunkten för militärkuppen var exproprierade till förmån för småjordbrukare delades ut till allierade. Rädslan bland den USA-stödda militärregimen för en kommunistisk revolution var en av de främsta stöttestenarna till att en jordbruksreform skulle kunna genomföras. I stället genomfördes omfattande uppodlingsprojekt i Amazonas, vilket dock främst gynnade stora ranch- och plantageägare, då den form av svedjebbruk som småjordbrukare tvingades praktisera var tungt och svårt, då de stod i ständig konkurrens med storgodsägare och företag⁴⁶. Nyinflyttade småjordbrukare hamnade även ofta i konflikt med ursprungsbefolkningen i olika områden landet över, då regimen i Brasilien uppmuntrade människor att etablera sig i reservat tillhörande indianstammar. Under tiden skedde i praktiken ingen förändring när det gällde jordfördelningen i övriga delar av landet, samtidigt som den katolska kyrkan i många rapporter beskriver hur storgodsägare i allt större utsträckning anlitar privata arméer i syfte att skydda sina ekonomiska intressen. Övergripen mot aktivister skedde i stor skala och både regimen och lokala markägare ansågs ligga bakom de flesta fallen av övergrepp, hot och mord som jordlösa utsattes för. CPT, eller den Katolska Organisationen för Landfrågor grundades 1975 av katolska kyrkan i de provinser som låg kring Amazonas, för att uppmärksamma de våldsamma landkonflikterna i området. När konflikterna om land spred sig till andra regioner i landet utökade CPT sin verksamhet och ändrade fokus till det som senare skulle bli dess främsta, nämligen småbönder själva skulle ges möjligheten att påverka sina intressen.

⁴³ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 124

⁴⁴ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 4

⁴⁵ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 129

⁴⁶ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 5

3.4.MST växer fram

3.4.1.MST grundas

När militärdiktaturen i slutet av 70-talet började förlora sin legitimitet började medborgare mer öppet våga protestera mot regimen och samtidigt började den slumrande tanken om en jordreform åter vakna till liv. Med stor hjälp av den katolska kyrkan började socialt utsatta grupper åter att organisera sig och agera mer öppet. I slutet av Januari 1984 hölls det mötet som senare anses ha varit MST:s första i staden Cascavel i delstaten Paraná. Vid detta tillfälle inbjöds många av de fackföreningar, kyrkorepresentanter och många andra som arbetade i solidaritet med de jordlösa bönderna. Det rådde då konsensus om att en rörelse som samlade och koordinerade hela landet var nödvändigt, men inte hur den skulle vara uppbyggd. MST hade i samband med demokratiseringsprocessen i Brasilien antagit en pragmatisk hållning och valt att fokusera på långsiktigt arbete. De ansåg att vägen mot en fullvärdig demokrati var lång och svår, vilket speglades i deras måtto att ”demokrati kan inte uppnås till förrän en jordreform genomförs”⁴⁷. Det beslutades även att rörelsen inte skulle vara beroende av de organisationer som så starkt bidragit till dess framväxt, däribland det 5 år tidigare bildade Arbetarpartiet och även CPT. Dess aktiviteter skulle involvera hela familjer och inte, till skillnad från de flesta organisationer, bara män⁴⁸. Alla skulle ges tillträde till medlemskap. Inledningsvis sattes fyra mål upp: att kämpa för en jordbruksreform; att kämpa för ett rättvist och broderligt samhälle; att avskaffa kapitalismen; att inkludera alla sorters småjordbrukare. Deras visioner var otvivelaktigt utopiska och de ansåg att deras kamp bara var en led i en större omvälvning till fördel för social rättvisa för alla⁴⁹. De två främsta stadgarna som drogs upp var att ”land skall vara ägt av de som brukar det”, samt åtagandet att arbeta mot ”ett samhälle utan utnyttjade eller utnyttjare”, vilket har tydliga socialistiska anspelningar. De beslut som fattades gällande rörelsens principer fattade av kommittén under mötet var främst tänkta som riktlinjer och inte spegla en absolut policy. Ett av de kanske viktigaste besluten som fattades gällande organisationens struktur var att organisationen skulle sakna en utpräglad maktkoncentration, vilket ledde till att inga centrala maktämbeten uppfördes. Ambitionen var att styra rörelsen så kollektivt som möjligt och stor emfas lades vid vikten av en stark intern demokrati. Alla medlemmar skulle vara delaktiga i de beslut som fattas genom mindre gruppmöten. Information om rörelsen, dess beslut och förehavanden skulle cirkulera runt så att den kunde nå samtliga deltagare. Detta hade även mer praktiska motiv, då enskilda ledare lätt föll offer för oppositionens ofta våldsamma strategier. Denna decentraliserade struktur kom att präglade rörelsen i väldigt många

⁴⁷ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 28

⁴⁸ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 23

⁴⁹ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 24

avseenden och visa sig vara en av dess främsta styrkor⁵⁰.

Det fanns många rörelser som arbetade parallellt eller vid sidan av MST, med gemensamma mål som organisationen. Utöver CPT existerade det flera oberoende organisationer som var regionalt förankrade, samt jordbruksfacket. Dessa organisationer led allt som oftast av mycket begränsade resurser, vilket allvarligt komplicerade ett mer nationellt samarbete. MST har varit och är till stor del fortfarande beroende av stöd från många av dessa organisationer och i vissa avseenden även statliga institutioner. Den katolska kyrkan spelade under militärdiktaturen en avgörande roll för framväxten av många sociala rörelser.

Trots att MST:s syn på den nya demokratin inte speglade den optimism som rådde i landet i övrigt, så ställde de upp en rad krav på den nya civila regimen. De kom efterhand att kräva att alla institutioner uppsatta av militären som fokuserade på jordreformsfrågor avvecklades; en omedelbar utdelning av den mark som låg i statlig eller federal ägo; expropriering av alla landegendomar ägda av multinationella företag, samt ett förbud mot utländska företag att köpa mark i Brasilien. Samtidigt krävde de federala utredningar av alla de mord som rörelsen blivit utsatt för, genom att överlåta processen till den federala polismyndigheten. I andra fall tenderade dessa ofta att ligga i händerna på den lokala polisen, vilka inte sällan samarbetade intimt med de storgodsägare som ofta hölls ansvariga för brotten. De krävde en oberoende juridisk entitet för att utreda frågor rörande jordfördelningen⁵¹.

3.4.2.Lagen om jordreform

När militären drog sig undan från den officiella makten 1985, så valde landets första civila president Tancredo Neves att överlåta planeringen av det som kom att kallas ”den Nationella Planen för Jordbruksreformer” (PNRA) åt den dåvarande presidenten för INCRA (det federala organet för jordreformer) som presenterade en ambitiös plan där över 480 miljoner hektar skulle delas ut till 7,1 miljoner familjer under en femtonårsperiod. Av denna mark planerades 85 procent vara mark i privat ägo att exproprieras. Utöver detta avsågs PNRA även ge den officiella makten lagliga medel att förstöra de privata halvmilitära styrkor underställda storgodsägarna, samt en revision av den tradition att förespråka utförsäljning av land till förmån för privata affärsintressen⁵². Dessvärre för MST, så avled presidenten strax efter installationen och lotten föll på den mycket svagare vicepresidenten José Sarney. Ungefär samtidigt startades av den jordägande eliten en organisation vars främsta syfte just var att motverka en jordreform, União Democrática Rural (UDR, ”den Demokratiska Jordbruksunionen”), vilka jämförde

⁵⁰ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 30

⁵¹ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 31

⁵² Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 102

reformen med den sovjetiska kommunismen⁵³. UDR lyckades sedan genom massiva påtryckningar tvinga fram omfattande revisioner av PNRA innan det slutligen ratificerades 1988 och det ansågs då vara den mest konservativa lagen i den nya konstitutionen. Faktum är att många bedömare anser att den nya lagen är mindre utvecklad och konkret än dess motsvarighet under militärdiktaturen, vilket i praktiken gynnar UDR och dess medlemmar⁵⁴. På grund av den då mycket urvattnade jordbruksreformplanen skulle det, enligt MST, inte längre vara möjligt att genomföra en jordreform utan rörelsens aktiva medverkan⁵⁵. I korthet så är innebörden i reformlagen att regeringen skall köpa upp mark som inte uppfyller ”sin sociala funktion” till förmån för jordreformsprogrammet, men det saknas en konkret plan för hur implementeringen bör ske i praktiken och lagen är i sig väldigt diffust utformad.

3.5.Hur MST fungerar

3.5.1.MST:s utveckling

Efter 1985 har rörelsen utvecklat en rudimentär byråkratisk struktur, samtidigt som den har brutit sig loss från den katolska kyrkan. Åren av förtryck och missnöje under den tidiga demokratin har stärkt MST:s självförtroende som en självupprätthållande entitet, då landockupationer visade sig vara en ytterst effektiv strategi. Dessutom var människor inom rörelsen, då stödet från myndigheter i många avseenden var i stort sett obefintligt, helt beroende av sin egen förmåga⁵⁶. Små grupper av ockupanter var mer utsatta för det våld som UDR ofta praktiserade, vilket gradvis ledde till att MST gradvis övergick till massockupationer, där man koncentrerade sig på ett fåtal enstaka regioner åt gången i stället för utspridda kompanjer.

3.5.2.MST:s syfte

MST's mål begränsas inte bara till att erövra land åt landlösa. Den ambition som finns är att skapa ett samhälle, där grupper som tidigare varit marginaliserade, blir sociopolitiskt medvetna och engagerade. Rörelsen strävar efter att alla dess medlemmar skall uppnå en grundläggande utbildning, socialt skydds nät och personlig frihet och lycka⁵⁷. Dessa mål implicerar dock att kampen om marken – själva genomförandet av

⁵³ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 103

⁵⁴ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 51

⁵⁵ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 105

⁵⁶ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 40

⁵⁷ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 63

ockupationen – enbart är ett steg på vägen mot den utopi som MST strävar efter. MST tillämpar flera olika strategier för att uppnå sina mål. Rörelsen har en utpräglad pacifistisk agenda och den motsätter sig all form av fysiskt våld i sina aktioner, trots det faktum att rörelsens aktivister under årens lopp utsatts för omfattande angrepp⁵⁸. De är dock militanta i det avseendet att de inte väjer för förordningar och lagar, då MST anser många av dessa vara odemokratiska och i praktiken orättvisa. En viktig del av MST:s arbete var att dokumentera och undersöka de övergrepp mot människor aktiva i kampen för social rättvisa. Mötesdeltagarna insåg snart att deras kamp skulle bli utdragen och våldsam och att deras bästa möjlighet för att lyckas låg i tätt samarbete, där en stor del i arbetsbördan låg i att influera och sätta press på de politiskt mest känsliga entiteterna i landet⁵⁹. MST:s strategier för att bilda opinion sträcker sig från demonstrationer och marscher till direkt politisk lobbying och kontakt med vänligt sinnad media.

Rörelsens starkt revolutionära prägel existerar fortfarande och dess utopiska ambitioner som deklarerades vid grundandet, har reducerats och i stor utsträckning ersatts med strävan efter nationell suveränitet, anti-imperialism och social rättvisa – mål som förvisso fortfarande är revolutionära i den Brasilianska kontexten⁶⁰.

3.5.3.MST:s organisation

Rörelsen är väldigt ambivalent i sin struktur. Det saknas en enhetlig ledning, även om många av dess ideologiska grundare har framträdande roller. Beslut rörande lokala frågor fattas inom bosättningen genom rådslag gemensamt av alla deltagare (även kvinnor och i somliga fall även barn) genom handuppräckning. Under dessa möten sker även urvalet för representationen på delstats- och nationell nivå. Detta är MST:s högsta maktinstans och här bestäms de praktiska och politiska långtidsriktlinjerna för organisationens alla grenar. Den amerikanska sociologen James Petras hävdar att MST skiljer sig från sina föregångare i många avseenden: de är mer demokratiska då medlemmarna agerar autonomt inom rörelsen samtidigt som ledarskapet är kollektivt, vilket anses motverka att rörelsen domineras av en mindre grupp mäktiga människor⁶¹. Detta är dock ett påstående som har fått mothugg av flera av rörelsens motståndare.

Familjen har en central roll i MST:s aktioner. Så gott som alla organisationer som kämpar för sociala rättigheter och demokrati i Brasilien präglas i stor utsträckning av det patriarkala arv som är en stor beståndsdel i den brasilianska kulturen. MST strävar efter en jämn könsfördelning när det gäller

⁵⁸ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 312

⁵⁹ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 29

⁶⁰ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 314

⁶¹ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 121

representanter och till skillnad från exempelvis fackliga och kyrkliga organisationer med en liknande agenda, så praktiseras inte arbetet inom rörelsen av ett begränsat antal utvalda. Vid genomförandet av exempelvis en protestmarsch eller en ockupation, så deltar hela familjen, vilket förvisso ofta är problematiskt i många avseenden, samtidigt som det breddar deltagandet.

3.5.4.Landockupationen

Detta är MST:s främsta verktyg och samtidigt det som ger det mesta konkreta resultatet. Det är dessutom just detta som Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (rörelsen för lantarbetarna utan jord) syftar på. Det vanligaste tillvägagångssättet är *landockupationer*. Dessa initieras oftast med att rörelsen skickar ut några aktivister till ett utvalt område. Dessa tar kontakt med lokalbefolkningen som talar med människor som är intresserade av att delta, vilka oftast är ekonomiskt marginaliserade och arbetslösa eller säsongarbetare på något lokalt storgods. Därefter informeras om de praktiska strategier som tillämpas under övertagandet och vad MST står för och hur organisationen arbetar. Det är även ofta så att människor från städer eller andra delar av landet samlas för att delta i ockupationen eller sympatisera med ockupanterna. På detta sätt skapas den otroligt starka sammanhållning som krävs för att genomförandet av ockupationen skall vara möjligt. Varje ockupation är unik då aktivisterna tvingas anpassa sig till det klimat, den politiska situation och många av de andra förutsättningar som präglar det område de valt. Ockupanterna motarbetas i regel av myndigheter och de markägare som berörs och dessa tillämpar inte sällan våldsamma metoder för att avbryta aktionen. De egendomar som ockuperas väljs noggrant ut. Det är bara mark som anses missbrukas eller inte brukas över huvud taget som är mål för landockupationer och INCRA:s egen statistik används ofta i detta syfte. Tiden för familjerna under själva ockupationen är ofta väldigt problematiskt, då de tvingas leva under mycket knappa förhållanden, med brist på mat, vatten och med vädrets makter som en ständig fiende.

3.5.5.Utbildning

MST har ett eget utbildningsorgan, Nationella Utbildningssektorn, vars struktur påminner mycket om moderorganisationens. Dess främsta syfte är att skapa skolor för medlemmarna där de kan lära sig att läsa och skriva, men då syftet är att skapa en "bättre medvetenhet" bland eleverna, så sker även grundläggande skolning inom ekonomi, politik, samhällsvetenskap och andra ämnen relaterade till jordbruk. När det gäller just utbildningen om jordbruk, så finns det just ett tydligt fokus på ekologi och kultivering utan kemikalier. Kritik har framförts mot utbildningens politiska vinkling, då den ofta är vänsterpräglad och den anses av UDR och många högerintellektuella som indoktrinerande. All utbildning som MST tillhandahåller har ett tydligt utmejslat fokus på politiska och sociala frågor. Det finns en uttalad ambition att, även på den mer grundläggande eller praktiskt betingade utbildningen,

skapa en ”politisk medvetenhet” bland eleverna⁶². Då läraryrket av tradition är ett kvinnligt yrke i Brasilien, så leder denna segregation paradoxalt nog till att stärka kvinnans maktposition i lägren. Hon blir den som förmedlar kunskap och stärker moralen bland medlemmarna i en bosättning⁶³.

3.6.Problem

Bortsett från alla de enorma praktiska problem som rörelsen ständigt står inför, så är ett av MST:s främsta problem är att upprätthålla sammanhållning och även solidaritet med rörelsen efter en lyckat genomförd ockupation⁶⁴. Under det första Nationella Bosättarmötet 1986 fastslogs det att rörelsen skulle vara enhetlig även efter en lyckad genomförd ockupation⁶⁵. Efter ett flertal misslyckade individualistiska och kollektivistiska experiment präglas rörelsens policy numera av ett mellanting av de två nämnda idealen. I varje bosättning sker ett omfattande samarbete kring en mängd praktiska sysslor. Detta samarbete varierar mellan regioner och bosättningar, men i regel sker en ganska utbredd arbetsfördelning och ekonomiskt samarbete när det gäller inköp av exempelvis utsäde, jordbruksmaskiner och boskap.

De hierarkiska och patrimoniella strukturer som existerat under slav- och plantagetiden tenderar ofta att sitta kvar i människors medvetande, vilket försvårar MST:s ambitioner att skapa ett gott samarbete och ett enhetligt samhälle. Samtidigt kompliceras relationen mellan exempelvis f d plantagearbetare och deras tidigare arbetsgivare och administratörer, då de senare ofta tenderar att vara bättre utbildade, ha det bättre ställt ekonomiskt, samtidigt som de genom sitt ursprung tenderar att ha en högre samhällsstatus⁶⁶. UDR är ett annat påtagligt hinder för MST:s aktiviteter. Organisationen representerar den elit som fruktar organisationens agenda. När MST agerar, så tenderar UDR inte vara sena att organisera en motreaktion med de medel som står till buds (vilka inte sällan är våldsbetingade) i området för aktionen.

⁶² Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

⁶³ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 116

⁶⁴ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 153

⁶⁵ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 91

⁶⁶ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 154

4. Analys

4.1. Direkt påverkan

MST har främst tillämpat gräsrotsmobilisering och opinionsbildning som medel för att påverka Brasiliens demokratiska institutioner. Även om valen inte saknar relevans, har påverkandet av statens politiska policy varit den främsta arenan för rörelsens kamp snarare än att försöka påverka statsapparaten i sig⁶⁷. Rörelsen har i somliga fall arbetat i symbios med myndigheterna, men ofta har de fört en mer eller mindre autonom kamp mot dem genom offentlig aktivism, för att sedan (exempelvis i slutskedet av en ockupation), förhandla till sig en så bra position som möjligt. Andra medel som står till MST:s förfogande när det gäller att påverka demokratin direkt är främst dess möjlighet att välja att stödja en kandidat eller ett parti under själva valprocessen, som i förra presidentvalet (2002) då man stödde Lula. Det har också förekommit att en MST-medlemmar ställt upp i val exempelvis i kommunen Pontão, som uppkom pga. den befolkningsökning som genererats av en MST-bosättning i Annoni, där en aktivist som ställde upp för PT blev vald till borgmästare år 2000.

Genom att rörelsen uppmärksammar många av de olösta brott som rörelsens medlemmar utsatts för har rörelsen även en (om än mycket begränsad) möjlighet att tvinga fram en förändring, inte bara av rättspolicyn, utan hela det juridiska systemet, främst på en lokal nivå.

4.2. Indirekt påverkan

4.2.1. Social situation

MST:s främsta mål är att förbättra levnadsvillkoren för de sämst ställda och därmed reducera de enorma inkomstklyftor som finns i Brasilien. Tidigare arbetslösa människor har givits en möjlighet att inte bara säkra sin direkta överlevnad, utan även givits grundläggande ekonomisk säkerhet. Waldman (2003) menar att rätten till en minimiinkomst inte bara utjämnar ekonomiska ojämlikheter, utan även stärker demokratin⁶⁸. Detta då tidigare marginaliserade människor ges bättre möjligheter till deltagande pga större personlig autonomi och frihet. Enligt statistik från 1992, så tjänar familjer på MST:s bosättningar i genomsnitt 3.7 gånger minimilönen i Brasilien⁶⁹. Då MST agerar aktivt för att förbättra jämställdhetstänkandet hos medlemmarna

⁶⁷ Carter, Miguel (2005) *The landless rural workers' movement (MST) and democracy in Brazil*, Centre for Brazilian Studies, Oxford, Working Paper 60, sidan 17

⁶⁸ Levin-Waldman, Oren (2003) *The Minimum Wage and the Cause of Democracy, Review of social economy*, vol. 61, nr. 4, sidan 19

⁶⁹ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 129267

genom exempelvis utbildningsverksamheten, genom att uppmana en jämn könsfördelning i ordförandeskap och politisk aktivism, samt genom att inkludera hela familjer i aktionerna. Detta gynnar inte bara demokratin ur ett rent praktiskt perspektiv, utan även socialt och implicit. Genom att kvinnors roll stärks, så breddas demos och de patrimonieella strukturerna försvagas, då dessa i regel är starkt konservativt patriarkala. Enligt Scanlan (2004), så förbättras även barns ställning i samhället genom att matförsörjningen säkras⁷⁰. Detta sammantaget leder i sin helhet att demokratin, stödet för mänskliga rättigheter och den ekonomiska utvecklingen i mindre utvecklade länder tenderar att vara starkare⁷¹.

4.2.2. Utbildning

Begränsningar i människors möjlighet att inhämta information leder till att de får svårare att hålla politiker ansvariga för deras ageranden⁷². Detta kan motverkas genom MST:s utbildningskampanjer. Den brasilianska konstitutionen har obligatorisk rösträtt för alla medborgare mellan 18-70 år som är läs- och skrivkunniga, medan rösträtten för analfabeter är frivillig. Utöver primär teoretisk utbildning sker även utbildning rörande praktiska angelägenheter, så som tekniska och administrativa kurser för kooperativ för att hjälpa bosättningarna att överleva. Då rörelsen i stor utsträckning är vänsterpräglad, påverkas även utbildningsverksamheten av detta. Även om detta inte är odemokratiskt i sig, kan det ses som ett hinder i den utsträckning rörelsen förhåller sig okritisk till icke-demokratiska element inom den historiska vänstern, så som det förhållande av Lenin och Che Guevara som finns i viss utsträckning bland rörelsens medlemmar. De direkta politiska influenserna i utbildningen är dock bred och innefattar socialdemokratiska, religiösa, nationalistiska, revolutionära och även liberala tankegångar⁷³. Kane (2000) menar att MST:s utbildningsväsende, förvisso är starkt vänsterinfluerat, men att det till skillnad från många andra vänsterorganisationer arbetar för demokrati, deltagande och medvetenhet utan att följa en partilinje ”uppifrån”⁷⁴.

Ett faktum är dock att år 2001 gavs 150 000 barn möjlighet till skolgång i någon av de 1200 grundskolorna i bosättningarna där 3800 lärare var anställda. Utöver detta arbetade 1200 anställda med ett varierande kursutbud,

⁷⁰ Scanland, Stephen J. (2004) *Women, Food Security, and Development in Less-Industrialized Societies: Contributions and Challenges for the New Century*, World Development, vol. 32, nr. 11, sidan 16

⁷¹ Scanland, Stephen J. (2004) *Women, Food Security, and Development in Less-Industrialized Societies: Contributions and Challenges for the New Century*, World Development, vol. 32, nr. 11, sidan 17

⁷² Keefer, Philip och Khemani, Stuti (2005) *Democracy, Public Expenditures, and the Poor: Understanding Political Incentives for Providing Public Services*, The World Bank Research Observer, vol. 20, nr. 1, sidan 1-27

⁷³ Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

⁷⁴ Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

dock främst alfabetisering och jordbruksproduktion, till 25000 vuxna och ungdomar. Detta sker i samarbete med många internationella organisationer, såsom USESCO, UNICEF och den katolska kyrkan⁷⁵. Dessutom har avtal slutits med många universitet, för att ge rörelsens medlemmar möjlighet till högre utbildning.

4.2.3. Opinionsbildning/Policy-making

På grund av Brasiliens patrimoniala och auktoritära förflutna, så existerar det en kultur av avsaknad av förtroende för politik och politiska beslut. Detta är ett hinder för så väl beslutsfattande som praktisering av policys bland politiker, då de ofta har svårt att attrahera röster från den fattiga massan - den grupp i det brasilianska samhället som har sämst förtroende för etablissemangen. Enligt Keefer och Khemani (2005) är dessutom konsekvenserna av politiska reformer rörande de sociala sektorerna de mest svåruttydda, då dessa påverkas långsamt av politiska beslut vilket gör att det blir svårt att kreditera beslutsfattarna bakom en reformering av sociala system⁷⁶. MST har dock genom sin kontroversiella taktik fått stor uppmärksamhet och detta trots att medierna i Brasilien i allmänhet förhåller sig negativt, så har rörelsen lyckats skapa en positiv opinion bland människor till förmån för dess agenda⁷⁷. Den sporadiska mediala uppmärksamheten på de massakrer på jordlösa, som exempelvis den i delstaten Pará 1996 då 19 demonstranter dödades av militärpolis (brott som följande ännu dömts för), har givit rörelsen i allmänhet och socialt och politiskt marginaliserade människor i synnerhet positiv uppmärksamhet. INCRA har influerats av rörelsen och i och med detta har den federala praxisen förändrats stort.

4.2.4. Demokratisk fostran

För att motverka splittring och för att upprätthålla det politiska medvetandet har MST skapat en egen kulturell identitet⁷⁸. Trots de komplicerade förutsättningarna, har MST gjort anmärkningsvärda framsteg i många demokratiavseenden. Människor som tidigare enbart varit subjekt för det politiska systemet har i bosättningarna utvecklat ett politiskt medvetande och börjat rösta i de politiska valen. Enligt en av rörelsens främsta tänkare skapas en genuin förutsättning för demokrati genom

⁷⁵ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 124

⁷⁶ Keefer, Philip och Khemani, Stuti (2005) *Democracy, Public Expenditures, and the Poor: Understanding Political Incentives for Providing Public Services*, The World Bank Research Observer, vol. 20, nr. 1, sidan 1-27

⁷⁷ Hammond, John L. (2004) *The MST and the Media: Competing Images of Brazilian Landless Farmworkers' Movement*, Latin American Politics and Society, vol. 46, nr. 4, sidan 1-30

⁷⁸ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 245

”sectors, commissions and other forms of organisation, brings people together, distributes power and construct democracy”.⁷⁹

I MST:s bosättningar ”tvingas” medlemmarna till samarbete. Graden av samarbete varierar förvisso mellan regioner och bosättningar, men generellt sätt kan det sägas stärka, inte bara det interna samarbetet, utan även utöva inflytande över människornas förhållande till tillit och samarbete generellt sett, vilket i sin tur stärker den demokratiska andan hos dess medlemmar. Genom MST:s demokratiska struktur ges även ett empiriskt exempel på hur ett deltagardemokratiskt system kan se ut. Då rörelsen saknar en enhetlig ledning, men ändå lyckas genomföra tämligen koordinerade operationer, kan detta vara en exemplifierande indikation på att alternativ till representativt demokratiskt styre faktiskt fungerar, främst ur effektivitetssynpunkt. Det råder dock delade meningar om i vilken utsträckning som rörelsen faktiskt är demokratisk. Även om ledarskapet lyssnar på massan samtidigt som det skett att gräsrotterna har tvingat fram nya politiska riktlinjer för rörelsen, så existerar det fortfarande både teoretiska och praktiska problem med människors inflytande. De gamla rävarna – medlemmarna som varit med från starten och som även har och har haft stort inflytande över rörelsens ideologi – besitter fortfarande en i praktiken stor makt. För att svara på frågan om huruvida MST:s interna struktur verkligen är demokratiskt krävs det att dessa accepterar att dra sig tillbaka till förmån för en ny generation av demokratiskt valda ledare⁸⁰.

4.2.5. Negativ demokratipåverkan

MST:s demokratipåverkan är emellertid inte enbart av positiv art. Den brasilianske sociologen Zander Navarro (2000) har exempelvis kallat rörelsen en kaderorganisation. Navarro menar att rörelsen från början mer pacifistiska ideologi hamnade i skymundan i samband med att man skilde sig från katolska kyrkan efter militärdiktaturens fall. Många aktivister vände kyrkan ryggen och antog en mer konfrontativ position som respons mot det hårda motståndet från jordägare⁸¹. Detta ledde till en ökad mängd våldsamma konfrontationer med rörelsen motståndare, och Navarro går så pass långt att han påstår att MST

”was no longer a social movement in the strict sociological sense, and increasingly functioned as a formal political organization representing the landless on a national level.”⁸²

Wolford och Wright (2003) erkänner i sin MST-vänliga bok *To inherit the*

⁷⁹ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 241

⁸⁰ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 253

⁸¹ Navarro, Zander (2000) *Report on Rural Movements: Breaking new ground: Brazil's MST*, NACLA Report on the Americas, March/April 2000.

⁸² Navarro, Zander (2000) *Report on Rural Movements: Breaking new ground: Brazil's MST*, NACLA Report on the Americas, March/April 2000.

earth att rörelsen till viss grad är centraliserad när det kommer till beslutsfattande, och berättar också om hur nybyggare under upprättandet av de stora kollektiven på bosättningarna i slutet av 80-talet var emot dessa, men att kollektiven ändå implementerades av inflytelserika ledare. Flera motståndare till kollektiven ska dessutom ha blivit utestängda av ledarna⁸³. Dock blev det till slut så att ledningen efter ett par år tvingades backa som en följd av opinionsstormen från gräsrotterna.

Navarro (1997), menar dessutom att rörelsens roll som direktdemokratiskt föredöme bör ifrågasättas. ”Some people are clearly more influential than others and the interplay between leadership and democracy is varied and complex”, säger Kane (2000)⁸⁴. Han påpekar dock också att MST:s situation i det brasilianska samhället knappast är något som lockar en karriärst – att ha en form av ledarroll i rörelsen utsätter en snarare för fara än ger möjlighet till maktutövande⁸⁵. Kritik riktas också mot rörelsens sätt att för sina medlemmar förespråka kollektivism kan kännas påtvingande och vara allt för intensivt och på så sätt få motsatt effekt – det skapar irritation och underminerar medlemmarnas solidaritet⁸⁶.

Navarro säger också att rörelsen under senare år brottats med konflikter, inte bara internt mellan mer och mindre befrielseologiskt sinnade aktivister, utan också externt med andra rörelser som representerar de jordlösa. Genom ett samarbete med dessa mindre organisationer skulle de jordlösa kunna visa upp en enad front och på så sätt uppnå större politiskt inflytande⁸⁷.

Det finns fler frågetecken i MST:s demokratiska fostran. Fanor med antidemokratiska profiler som Che Guevara och Fidel Castro är inte ovanliga på rörelsens möten. Rörelsens flagga, som visar mot röd bakgrund visar den brasilianska flaggan, en kvinna och en man med höjd machete, har ett budskap som kan tolkas som ’jordreform till vilket pris som helst’⁸⁸.

Saker som dessa gör lätt att den nytta som MST faktiskt gör för Brasiliens jordlösa hamnar i skymundan för medias rapportering om en våldsam, kommunistisk, antidemokratisk rörelse. Wolford och Wright menar dock (och de har rätt) att

”the accusations are somewhat ironic, however given that almost all of the violence MST members experience is practiced on them, not by them. MST members do defend themselves when set upon by armed police, military or

⁸³ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 129, sidan 325

⁸⁴ Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

⁸⁵ Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

⁸⁶ Navarro, Zander (1997), refererad till Kane, Liam (2000) *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, sidan 1-15

⁸⁷ Navarro, Zander (2000) *Report on Rural Movements: Breaking new ground: Brazil's MST*, NACLA Report on the Americas, March/April 2000.

⁸⁸ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 129, sidan 309

private gunmen, but the movement's policy is that only tools used in agriculture [...] be used.”⁸⁹

Rörelsens revolutionära prägel bör ändå tas upp i en demokratidiskussion som denna, speciellt med tanke på att kritiker i tolkningar av MST-dokument hävdar att rörelsen har som mål att kasta omkull staten och det kapitalistiska systemet. Sociologiprofessorn João Pedro Stédile har sagt att vem som helst som var med i rörelsen från första början var mot en borgerlig stat ”... invested with class interest”⁹⁰. Wolford och Wright menar dock att detta ska ses i relation till den politiska kontext som MST agerade i dess barndom – militärdiktaturens Brasilien, och en övergång till ett demokratiskt system trodde man endast skulle vara på pappret⁹¹.

När Lula valdes till president i Brasilien 2002 spirade optimismen bland de jordlösa. Tre år senare har inte mycket, trots samarbete och gemensamma möten i valrörelsen, hänt på jordreformfronten. MST:s reella inflytande på politiken har varit litet, som vi tidigare nämnt har inte mycket hänt på jordreformfronten och vänstersociologen James Petras (2005) säger att PT inte längre representerar de jordlösas intresse, utan

“The appointment of trade-union bureaucrats and left-wing PT members to the Agrarian Reform and Labor Ministries is designed to pacify [...] MST with symbolic, not substantive, representation. The job of the PT ministers is to preach “patience” and to make inconsequential radical speeches at industrial workers’ and landless workers’ meetings. Eventually the impotent leftist ministers are ousted and replaced by others adapted to the liberal orthodoxy, who argue for what they call “new realism” or “possibilism.”⁹²

⁸⁹ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 311

⁹⁰ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 309

⁹¹ Wright, Angus et al (2003) *To Inherit the Earth*, sidan 309

⁹² Petras, James (2005) *Whatever Happened to Lula?*, Canadian Dimension.

5. Slutsatser

5.1. Avslutning

Vilka funktioner har då MST som kan förstärka demokratin i Brasilien? Påverkar man överhuvudtaget den Brasilianska demokratin? Ja. Till det bättre? Definitivt.

Demokrati är ingen slutprodukt, utan en process under ständig utveckling och MST är en faktor som stärker den brasilianska. Den demokratiska ådran i rörelsen får, trots exempelvis Zandro Navarros kritik och diverse fanor med antidemokratiska idolporträtt, sägas vara stark. Ett exempel är tillbakadragandet av beslutet om upprättandet av de stora kollektiven på bosättningarna som nämnts tidigare. Vi har konstaterat att MST har somliga, om än begränsade verktyg att påverka demokratin genom parlamentariska kanaler. Det är dock främst genom de icke-konventionella, icke-parlamentariska, metoder vi kallar indirekta som MST kan agera demokratipåverkande. Bland dessa är de främsta 1) politisk policy och 2) demokratisk fostran.

1) Politisk policy

Det finns över en miljon vuxna människor som sällar sig till MST:s medlemsskara och har därmed möjligheten att mobilisera massivt stöd för sina aktioner. Förutsatt att rörelsen agerar demokratiskt, så är dess potentiella demokratifrämjande effekt på statsapparaten och byråkratins politiska, sociala och ekonomiska policy stor.

2) Demokratisk fostran

Brasilien är ett land som brottas med stora problem, de sociala skillnaderna är enorma och demokratin kan inte, trots framstegen under senare år, sägas vara fullt konsoliderad, speciellt inte pga. den vanliga förekomsten av patrimonialism. Vi anser att MST är en av de krafter som är kapabla att utveckla denna demokrati, främst genom den demokratiska fostran som dess medlemmar ges i form av utbildning och reducerad ekonomisk marginalisering. Just den sociala utjämningen är central i sammanhanget och tesen att MST genererar den är väl underbyggd empiriskt av de exempel vi presenterat från andra länder där jordreform implementerats.

Den brasilianska regeringens politik främjar i första hand stora mekaniserade jordbruk och det finns starka indikatorer på att den så kallade reformplanen i många avseenden främst är kosmetisk, vilket många studier just påvisar⁹³. Antalet småjordbruk har faktiskt minskat till förmån för de stora sedan 80-

⁹³ Navarro, Zander (2000) *Report on Rural Movements: Breaking new ground: Brazil's MST*, NACLA Report on the Americas, March/April 2000, sidan 276

talet. Trots det har MST:s kompromisslösa förhållningssätt till jordfrågan tvingat myndigheter, storgodsägare och företag till eftergifter. Denna utveckling hade med all sannolikhet inte skett utan påtryckning, inte bara från MST utan även alla dess systerorganisationer och bundsförvanter. Rörelsen strävar alltså inte enbart efter att skänka land åt jordlösa. Inte heller begränsar sig dess outtröttliga arbete efter ett politiskt beslut till förmån för en jordreform. MSTs strävan är att påvisa att det faktiskt existerar ett alternativ till den kapitalstyrda globaliserade jordbruksindustrin. De ockuperade landområdena genererar i regel ingen rikedom till familjerna som ockuperar dem, men de kan skapa arbete, mat och i slutändan personlig lycka för de deltagande⁹⁴. Vidare skulle, efter mer omfattande teoribildande empirisk forskning, rörelsen kunna uppvisa ett fungerande deltagardemokratiskt alternativ. MST är en rörelse i ständig utveckling som enligt vår uppfattning ännu inte uppvisat sin fulla potential. Först när MST uppvisat demokratisk mognad när det gäller de interna demokratiprocesserna kan en konstruktiv analys göras, men även om rörelsen skulle dö ut, så som många av dess föregångare, så har alla de människor som åstadkommit så mycket under de förutsättningar som de levt under åtminstone sått ett frö av hopp för alla de miljontals människor som lever i utanförskap och fattigdom; att en annan värld är möjlig.

5.2.Förslag till framtida forskning

Vår uppsats fokuserar på ett fall av en social rörelse, MST, som agerar i en semidemokratisk latinamerikansk kontext. Det vore intressant att undersöka andra rörelser i regionen som slåss för social utjämning och hur de tacklar demokratiska problem. Forskning kring hur MST påverkar den könshierarki som i stor utsträckning präglar maktkultur i allmänhet och den latinamerikanska kulturen i synnerhet vore intressant – inte minst ur ett demokratiperspektiv.

⁹⁴ Branford, Sue et al (2002) *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*, sidan 90

6. Källförteckning

6.1. Litteratur/Journaler

Anderson, Benedict 1983: Den föreställda gemenskapen : reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning. Översättning Sven-Erik Torhell 1993. Göteborg: Daidalos.

Anonym 1997: "Land rights, land wrongs", *The Economist*, vol. 344, nr. 8027, s. 30-32.

Bjereld, Ulf - Demker, Marie - Hinnfors, Jonas, 2002. *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur

Branford, Sue och Rocha, Jan 2002: *Cutting the wire: The story of the landless movement in Brazil*. London: Latin America Bureau.

Camp, Roderic Ai (red.) 2001: *Citizen views of democracy in Latin America*. Pittsburgh, PY: University of Pittsburgh Press.

Carter, Miguel 2005: *The landless rural workers' movement (MST) and democracy in Brazil*, Centre for Brazilian Studies, Oxford, Working Paper 60.

Della Porta, Donatella och Mario Diani 1999: *Social Movements: an introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.

Eckstein, Susan (red.) 1989: *Power and popular protest : Latin American social movements*. Berkeley, London, CA: University of California Press.

Edwards, Michael, 2004: *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.

Ellner, Steve, 1994: *Two conceptual approaches to Latin American social movements from the perspective of activists...*, *Studies in Comparative International Development*, vol. 29, nr. 3, s. 70-81.

Esaiasson, Peter, et al 2004: *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Gilljam, Mikael och Hermansson, Jörgen (red.) 2003: *Demokratis mekanismer*. Malmö: Liber.

Goldstone, Jack A. 2004: More social movements or fewer? Beyond political opportunity structures to relational fields, Theory and Society, vol. 33, s. 333–

Grugel, Jean, 2002. *Democratization: A Critical Introduction*. Houndmills: Palgrave.

Hammond, John L. 2004: *The MST and the Media: Competing Images of Brazilian Landless Farmworkers' Movement*, *Latin American Politics and Society*, vol. 46, nr. 4, s. 61-90.

Ibarra, Pedro (red.) 2003: *Social movements and democracy*. New York: Palgrave.

Kane, Liam 2000: *Popular education and the Landless People's Movement in Brazil (MST)*, *Studies in the Education of Adults*, vol. 32, nr. 1, s. 36-51.

Kaufman, Michael och Alfonso, Haroldo Dilla (red.) 1997: *Community Power & Grassroots Democracy*. London: Zed

Keefer, Philip och Khemani, Stuti 2005: *Democracy, Public Expenditures, and the Poor: Understanding Political Incentives for Providing Public Services*, *The World Bank Research Observer*, vol. 20, nr. 1, s. 1-27.

Kinzo, Maria D'Alva och Dunkerley, James (red.) 2003: *Brazil since 1985: Economy, polity and society*. London: Institute of Latin American Studies.

Kjörling, Lennart 2004: *Så länge det finns hunger: De jordlösas rörelse i Brasilien*. Stockholm: Ordfront.

Levin-Waldman, Oren 2003: *The Minimum Wage and the Cause of Democracy*, *Review of social economy*, vol. 61, nr. 4, s. 487-510.

Levine, Daniel H. (red.) 1993: *Constructing culture and power in Latin America*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Lundquist, Lennart 1993: *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur

Mark, Jason 2001: "Brazil's MST: Taking Back the Land.", *Multinational Monitor*, vol. 22, nr. 1-2, s. 10-13.

Martins, Monica Dias 2000: "The MST Challenge to Neoliberalism", vol. 27, nr. 5, s. 33-45.

Navarro, Zander 1997: "Sete teses equivocadas sobre as lutas no campo, o MST e a reforma agrarian", i Stedile, JP (red.), *A Reforma Agraria E A Luta Do MST*, s. 111-32 Petropolis: Vozes.

Navarro, Zander 2000: "Report on Rural Movements: Breaking new ground:

Brazil's MST", NACLA Report on the Americas, March/April 2000.

Pickvance, Christopher G. 1999: "Democratisation and the decline of social movements: The effects of regime change on collective action in Eastern Europe, Southern Europe and Latin America", *SOCIOLOGY*, vol. 33, nr. 2, s. 353–372

Putnam, Robert D. with Leonardi, Robert and Nanetti, Raffaella Y. (1992): *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Scanland, Stephen J. 2004: "Women, Food Security, and Development in Less-Industrialized Societies: Contributions and Challenges for the New Century", *World Development*, vol. 32, nr. 11, s. 1807–1829.

Verba, Sidney 1996: "The Citizen as Respondent: Sample surveys and American Democracy.", *American Political Science Review*, nr. 90, s. 1-7.

Warren, Mark E. 2004: "What does corruption mean in a democracy?", *American Journal of Political Science*, vol. 48, nr. 2, s. 327-342

Wirmark, David (red.) 1996: *Making democracy work : Swedish experiences and Peruvian options*. Stockholm: Institute of Latin American studies.

Wolford, Wendy 2003: "Producing Community: The MST and Land Reform Settlements in Brazil", *Journal of Agrarian Change*, vol. 3, nr. 4, s. 500-520.

Wright, Angus och Wolford, Wendy 2003: *To Inherit the Earth*. Oakland, CA: Food First Books

6.2. Internetkällor:

Freedom House (2005) Freedom in the World Country Ratings

<http://www.freedomhouse.org/ratings/allscores2005.xls>

(2005-05-20)

Corruption Perceptions Index 2004 (2004)

<http://www.transparency.org/cpi/2004/cpi2004.en.html#cpi2004>

(2005-05-20)

Petras, James (2005) *Whatever Happened to Lula?*, Canadian Dimension.

http://www.canadiandimension.mb.ca/v39/v39_4jp.htm

(2005-05-20)